

RADIOSCOLA ROMONTSCH TEXTS COMPLESSIVS

EDIZIUN DELLA CUMINONZA RADIO ROMONTSCH / PUBLICAZIUN DELLA CUMISSIUN RADIOSCOLA

Redacziun: Alfons Maissen
Stampa Tagblatt Cuera

EMISSION 16. 11. 65 - 14.30-15.00 h

Compara sis gadas, ils meins
d'october tochen mars Nr. 54

ANGELO TSCHARNER, CUERA

Cu bab a moma cloman betg

Tgears sculars!

Nus lagn oz egneada ponderar, sco nus savagn pas-santar igl taimps liber. A scha nus tacagn forza egn tema, digl qual nus udagn oziglgi fri savens, lu lainsa d'antscheata far egn per patratgs sur da la dumeingia. Gea, nus lagn schizund gir: Oz fuss dumeingia. Igl e que egn gi tut aparti dal'eamda. Nus tuts savagn egl. Mo nus savagn egl forza tut-tegna mengia poc. Sur dala dumeingia dati tigls carstgans difarents menis. Blears gin: La dumeingia e la crùna da l'eamda. Tut e oter, ca durànt igl lu-verdis. Tut e ple bi a tut e ple sontg. Cugls zens tucan, santa ear noss'olma egn fiuro. Nus savagn: Que e egn gi, c'e do a nus da Nossegner. Igls buabs tiran aint tgòltschas novas a las matatschas metan egn beal pindel ved igls tgavels. Vegl a giuven va a baselgia. Cura ca nus turnagn a tgea, dati egn schi buna marena. Igl para, sco sch'igls utscheals cantassan blear ple bagn ca schaglioc. Parfegn la biastga à oz feasta. Que pari a nus, partge l'antiera scafiziun festivescha la dumeingia. Egn gi, c'e sontg a noss Signur. — Oters gin: mo tge drovign far daquels patratgs? Que e tut me ideas. Oz leava igl sulegl sco schaglioc a va da randieu sco schaglioc. Betg carted, ca la biastga sancorschi anzatge da que gi! A sch'igls utscheals càntan oz ple bagn ca schaglioc, lu eassas vus quels, c'as malageaz or aschi anzatge. Igl e tut, sco sch'igl fuss egn lu-verdis. Me c'igls carstgans àn anculetg or que gi par ruassar. Els fan tut que ord libra veglia. — Nus sadumandagn: Tgi à raschùn? Scha lagn easser sensors, stuainsa schar la raschùn a la zagunda partida. Parque stuainsa ponderar: Tge sen à igl gi dad oz? Da saver qua egn rasposta e nut schi leav. Lainsa betg sadumandar, sco Cristus à festivo la dumeingia, a sco igls giudieus festivan lur sabat? Sch' igl e peia la somda, scha lu e que tutegna egn gi sanctifico da Nossegner, egn gi da poss, c'e

cumando dad el. Cristus à egneada fatg cun seas dudesch giuvnals egn vieadi igl gi da sabat. Igls giudieus àn gieu amparmal que. Els partandevan da dastgear far propi nut lez gi, que segi gea egn camundamaint. Mo dastga la biestga star sainza paschantar la dumeingia? Cuschino veani gea zund bagn lez gi. Igls giudieus àn lu getg: Igl ple urgaint dastga vagnir fatg que gi, a schaglioc e que putgieu. Ear ir a spass dasteav'ign me egn curt toc, lagn gir sco davenda Veulden or an Piazza. Noss spindrader à ear contemplo la natira igl sabat. Ear par el cantaven igls utscheals meglier, ad igl sulegl splendurava par el zund plaschevel, partge igl eara gea igl gi da sieus Bab. Ad el e ieus a spass schi lientsch cun seas giuvnals, antocen els àn survagnieu fom. Els àn prieu garneztga digl er ad àn maglieu ella. Oz gessan nus: Que e angulo! Mo lu eara que lubieu. Mintgegn dastgeava dustar sia fom. Igls farises àn vieu que ad en vagnieus malcuntaints. Els àn dumando igls giuvnals: E que betg scumando, que ca vus fez qua? Sa voss Meister betg, tge c'el à da far? Tier el sez àni betg bugend sandrischieu. Mo Cristus à sancurschieu, c'igl vegian anzatge. El damunda igls farises: A betg schon igl retg David maglieu digl pàn c'eara sontg? Sia svuldada ca veva fom, à ear maglieu. Partge Nossegner drova par sia fom nign pàn! Nus savagn, ca noss Spindrader à ear guarieu malsàn la dumeingia. Mo igls farises levàn ear betg capir aschi anzatge. Ign setgi ear guarir igl luverdis. Cristus à getg: Stuez vus betg ear schar liber a rantar vossa bieastga la dumeingia? A scha jou vez egn povra feglia dad Israel, sco ella e rantada cun sia malsongna, stus jou betg ear delibarer ella? — Nus savagn, c'el e igl Signur ear sur d'igl sabat. Tgi ca dastga far digl bien que gi, vean ear a ratschever digl bien que gi. — Tge munta que gi par nus? Igl Spindrader fa andamaint, da

mena amblidar, ca la misericordia vegni lez gi digl Bab tras plets near bünas ovras c'igls carstgans en obligieus da meter a cor a da far egn a loter. A que dat igl ple grànd poss a nus.

Sch'igl vean anunztgieu aglis unfants an scola, ca puschmàn antschevian las vacanzas, lu sagn immediat observar fatschas ca sasclareschan sei. Els stün ussa par egn taimps betg sasutameter ad egnà autoritad, ca pratenda dad els ben anqualgea egn sacrifezi, ca va ancunter lur giuven easser. — Sch'igl va ancunter parmavera ad igl runal near lift da scis e betg an funcziun ple, a scha la nef sper vischnànca e prest svanida, egl tutezna ànc pussevel dad ir cun scis. Egnà beala damàn matainsa nus sei las peals a nagn. Natiral an cumpagneia d'egn per cumarats, partge sulets fainza nus nignas turas. Scha nus vagn nignas peals, scha fa que nut. Dus suets catas tei siir anzanoua. Quels leias tei fearm, anturn mintga sci egn vedlander, mo aschi c'igl deti sutaint mintgeada egnà crusch ca ratean, betg ca ti schgleschias lu anavos. Ad ussa nainza sei ancunter noss oits. Nus duvragn zun nut far preascha. Ruassevlameng stuschainsa nus egn sci davànt loter, da taimps an taimps contemplainsa nus tge maiestusadad egnà cuntrada d'unviern posseda. —

Forza avda tia madretscha an egn'otra vischnànca. Ella vess siir plascher da ver te puspe egneada. Mo teas vacanzas dastgan ear vagnir da bien a teas geniturs. La moma drova agid, sch'ella vut schubargear la tgea, meter igls litgs a sulegl, near sch'igl dat zun blear da lavar. Igl bab e lead, scha sieus fegl e ampo gidànt, partge sia grànda travaglia cloma blearas gea ear forzas pintgas.

Avànt Pascus à nossa moma a mèn egnà beala lavur. Ella dat calur ovs. Allas stizùns ad allas ustreias à'gl schon dagitg avànt Pascus ovs da calur. Siir àn las lieurs gieu da procurar an bün ura par ovs frestgs, sch'ellas àn lieu survir an urden lur clients. Mo nus vagn ple grànd plascher veda quels ca la moma dat calur. Savez vus propi, sco'gn fa que? Igls blears da vus, cunzund las matatschas san egl siir. Oz e que fetg sempel cun las calurs c'ign survean da comprar. Mo la moma à davenda biamàn tanieu sei las paletschas da las tschagulas. Ellas datan gieu an l'aua lur calur bregna, c'e ad ella bagnvagnida. Igl unfants àn anculetg flurs sogn Gion, violas near flurs da Pascus. Da quellas vegnan ussa messas cun lur flurs aviertas ancunter igl ov. Lu vegni ànc cuviertas aint cun quellas paletschas da tschagulas. Tut ansemen survean lu egnà liadira cun fil stela. Ussa meta la moma quels burdiets hovliet an la padeala. Suainter, cu ella fa lu liber que pacet, sa tut ver, tgi c'e anturn la mesa, sco las flurs àn scho gieu lur beal disegn segl cros, a trànteraint à la calur bregna da las paletschas safatg valer. Da que surveans tei nagliu da comprar! A per cu tuts igls ovs àn lu ratschiert egnà striheada culla cutga spec, àn els egnà zund aitgna splen-

dur. Mia tata deva betg calur ovs da vendergis sontg, partge lez gi vess la calur betg gieu da taner. Pascus muntava par nus unfants egnà legreia, egnà anzena d'antscheata da parmavera. Nus saveven ànc nut cumprender la muntada da que firo. Egn Pascus alla nev eara tier nus mena egn Pascus sco'gl soda. Par l'egna vevi nigns tocs tragn da rutlar ovs, a par l'otra eari ànc nina pussevliadad da meter quels agls furmicles. Ovs malagieus da las furmiclas vessan gieu dad easser ple fearms. Blearas gea egl vagnieu barato or egn ov bagnmalagieu da las furmiclas par dus tres oters. Quels vessan gieu dad easser blear ple fearms c'igls oters. Que betg me par rutlar els da las spundas gieu, na agl far pez a cup levan nus adaver igls pugniers. Tge plascher ca que eara par me. Igls meas sustanevan que plascher, a cunzund igl bab saveva fatschantar sieus fegl egnà bün'ureala cun da schar safar da fearm quel.

Igl gi da la feasta veva noss fatschegn ànc da tschassar ampo. Mo gliendasgis devi lu nignas ratanientschas ple. Cunzund las matatschas, ca vevan igl blear survagnieu sen Pascus egn tschuss nov, navan me plàn da vischnànca gieu. Betg me par schar ver lur tschincetg da la madretscha. Ellas vevan ear la sprànza, c'ellas vagniessian clamadas d'anqual otra moma. Natiral betg par nut. Mintgegn deva lu ad ellas egn ov ad egn biscutin. Igls buabs sacatavan an da quels mumaints ear betg lientsch davent, aschi c'els vagnevan lu ear tier lur fatg. Tuts quels tschincetgs navan lu betg agls furmiclers. Nus veven uss grànda preascha dad ir a rutlar ovs dalas spundas gieu.

Pascus, egn saintimaint da legreia par nus giuven a pigls vegls ear. Igl pled mussava vei sela parmavera, dad easser liber a spindro da las nivaglias, ca paravan a nus cun nossas tgomas curtas blear ple gràndas ad imposantas. Igl taimp c'igl tratsch vagneva nanavànt cun sia earva setga a cun crapa, eara a nus cunaschainta digl on avànt, Pascus, ca scheva crescher sper grànd scunflo las bealas flurs sogn Gion, egn digls amprems tschincetgs da la parmavera. Lagn tarlar, sco egn buabet à vieu que taimps.

Igls nivels tiran da fagugn, sulegl cun grànda forza. Ampo egl nev, ampo egl tragn a sen las veias loza. Igl ual ca fa canera, igl vean parmavera, parmavera.

Igl gi svaneschan igls scunflos, las tschentas loschas creschan. Las nursas seglian or segls pros, la libertad gudeschan. Igl rivan tard la sera la parmavera, parmavera.

Utscheals en or egls guaulds,
ad en vischnànca stelas
ampo dascus, ampo dadòlt,
igl tulanescha stgelas.
Igl pur da bùna veglia
a parmavera, parmavera.

Da flura da Pascus sper igl ur
da flurs sogn Gion, violas
matatschas catan speart d'agur,
igl sgola las tarticholas.
Igl fan na legra tschera
la parmavera, parmavera.

Flurs da Pascus, suainter c'igls egls vevan vieu nev
ad ànc egneada nev, dastgear vurdar sen quelas
bealas calurs! Igl spindramaint ord igl fred a glatsch
e egna cuntantientscha ca feva vagnir nus bulamagn
orda sen. Cun tge pazientga navan nus a scola
suainter Pascus, a sco devan nus fadeia da ruschanar
egn a loter sur digls ovs, sur da las furmiclas
a sur digls biscutins.

Jou ve ampruvo, da discriber a vus egn vegl usit
da parmavera. Igl buabet ca vagn udieu ansànt gi
uss a vus ear, tge c'el vut prender a màn, schi prest
sco'gl verdegia.

Cugl e lu parmavera e dapartut a tragn
a flurs en la pastgira, utscheals ca càntan bagn,
lu vomiou cun las vacas, partgirel tut sulet,
sch'anpartas en ear schleatas, jou cur dabot
[a speart.

Cugl vigna lu a plover, vomiou sut egn pegn aint,
fetg nugs da stearp'a lobas a dunt ad ellas fagn.
Cu ve lu beala veta, dormiou da cor an dies,
ne c'jou vom giou la Tschetscha a fetg ir là piliets.

Cugl vignia lu quel'ura c'igl vainter â lu fom,
seag jou sen egna cuscha, magl spec a meal a pàn.
Cugl va ancunter sera pos jou lu strusch spitgear
dad ir cun blear canera cugl muvel ancunter tgea.

Vez tarlo bagn, tge c'el vut far, sch'igl vigna lu a
plover? Nugs, vut el far. Betg par meter
aint las vacas da sieus bab. Na, ear el sez â egn
muvel bieastga. Mo quel stu el betg partgitar. Las
lobas digls pegns muntan pigl puret vacas, gine-
tschas, muias, stearlas a vadeals. Ear igl tor â plaz
an sieus nugs da stearpa. Gliez e egna loba torta.
A scha la bieastga e ussa sen pantùn lu â la ear da
vagnir paschantada. Sch'igl clavo digl bab e betg

gest da manivel, sagn trer or ampo pastg pigl
muvel. Igl pastur â ear da por'ora betg mengia
lùng'ureala — —. An sieu sac da tgòltschas catas-
sign natiral da tutas sorts tgossas. Igl prinzipal
c'el porta sen sasez e igl cunti da sac. Mintga buab,
c'â anzacuras partgiro bieastga, stuev'adaver egn
cunti da sac. Betg me egn cun neza, igl lev'ear egna
rezgia. L'amprema lavur, ad ear forza la prinzipala
eara quella, c'el nudava aint agl fest igls gis c'ign
veva partgiro, q. v. g. egna crena pigl luverdis ad
egna crusch par la dumeingia. Par dar l'era, near
par far tschiel ad unfiern duvrava ear mintga pastur
sieurs cunti. El mateva el cula neza duvierta sela
palma màn. Lu fargeval quel agl òlt. Scha la neza
furava agl zespet, ear'igl da tagliar or igl toc schi
afuns aschi lo ad aschi stretg sco la neza veva do
aint agl tratsch. Cun peada detgavunda taglieavan
igls buabs lu or egn grànd toc zespet.

Buabs àn adigna bugent fatg tarmagls. Que len igls
geniturs ear tier egn tant. Partge mintga carstgàn
stu amprender da duvrar seas màns cun da far
tarmagls. Scha que ca noss giuven scafider creascha
or da sieus mànet sa ear betg vagnir duvro, sco
blears carstgàns quantan, el â plascher veda sieus
fest cun crenas a cruschs, near veda sieus clavoet.
Quel plascher cuntantescha sieus giuven easser.
La cuntantientscha e siir par sieus avagnir egna
da las miglras cumpognas c'el sa aver.

Igl buabet â ansànt getg sei egn veaset par nus.
Vez ear udieu, tge c'el fa, cu'l â lu beala veta?
Gl'amprem schel da cor an dies. A suainter? Gea,
lu â l' sen da far ir piliets. Tgear tarlader, que
sas tei ear amprender, scha tei amparmetas a mei,
ca ti veglias rumpar or nignas faneastras cun que
tarmagl! Gl'amprem prenda egn fest ca sastru-
begia. Ved igl sategl da quel taglias egna creneta
anturn ad anturn. La sas uss lier vedlander egna
corda. Quela corda stu adaver da lotra vart egn
nuv, par c'igl piliet segi lu ranto aint cun sia crena.
Da far igl piliet e nut aschi leav. Schendlas veglias
veans strusch a catar ple. Scha prenda egn len
da plata ca fenda bagn ad â nigna roma. Igl piliet
duess survagnir zirca la furma d'egna paluta, da-
vânt egn pez a davos egn'ala. L'ala taglias or fetg
sategl. Noua soda la crena par la corda? Meta tieus
piliet nov sela neza cunti. An que mumaint, c'igl
piliet sche ruassevlamaintg senzur, e el sen ba-
làntsch. La taglias uss aint la crena. Ella stu
vurdar ancunter igl pez. Ella dastga ear betg easser
mengia grànda, schiglioc resta lu igl nuv da la corda
farmo vedlander. Cura ca tei es lu fetg diso da far
piliets, dastgas tei tagliar aint la crena ampo ple
anavànt ca la measadad. La lungeztga digl fest a
da la crena dunt jou nut aint a tei. Sch'ti âs schon
bratscha lùnga, prenda egn fest fri lùng, tschell'uisa
ple curt. La corda prenda zirca tutegna lùnga sco'gl
fest. Uss va or agl liber ad amprova! Forza e igl

nuv mengia pintg? Lu das aint egn senzur. E la crena digl piliet an urden? Gea, igl schar liber nossa «cula» e ear ampo egn tgossa da saintimaint. Cu'gl piliet e ranto ved la corda, stus far ampo balàntsch cun damadua bratscha. Per cu ti âs l'impressiun, c'igl fest rumpi bulamaintg, les sgular igl piliet. Igl dat daquels ca sgolan fri lientsch. Nus vagn egneada siato agl ôlt egn da miezgi ainta Runtgauls, a quel e nut turno ple. Probabel e'l ieu a tschiel.

La roda dad aua

Igls meas san ânc da gir, c'igl devi se Veulden sis rodas dad aua, las qualas fevan ir u rezgias near mulegns. Ad ora Sched erara quegl igl madem. Igls numns en gea ânc rastos: Sela rezgia veglia, Tgeu mulegn, Cresta Mulegn, Sur Mulegn, Pro Mulegn, la Peglia a. a. a. Igls mulegns cun lur bealas rodas grândas sela vart en ussa svanaia. Par regurdientscha a forza ear orda motivs da pietad vean egn mulegn sela Muntogna da Schons puspe bighigieu or. Nus ancunaschagn el orda las istorgias da Tumasch Dolf. Igl e igl mulegn digl oc Hans Beeli. Pigl taimps da la romantica earan igls mulegns cun uals d'argient egna fantàna par scafir parolas, novelas near romans. Egn fegl d'egn muliner savevni a tgea nut duvvar, mo agl ieaster e el sto. Cun seas calzers da striegn â el cun pocs pass fatg tras antier continents. Muliners sataneven bugen sei. Lur feglias levàn els plazar zund bagn, partge els tanevan ôlt lur clamada. Forza âs tei ampriu egnieada ordafora anzatge sur d'igl mulegn a sia roda. Egn vears nus gi, ca parfegn sen tschiel segi ânc oz egn mulegn.

Me tearla:

Sco e quegl, ca la neveta crod'a croda sainza fegn? Tearla, tearla mia feglieta, an parvis e egn mulegn, a quel mol'a mola prest ple poc a prest ple blear. A la nef quegl e la fregna, a Nossegner muliner.

Mulegns savainsa nus betg far sez, mobagn egna roda. Mieus bab â gieu prieu peada da far egna par me. Ella feva ear ir egn marti, igl qual pitgeava gi a notg sen egna sadeala martscha. A tut plascheva que tunem monoton natiral betg, mo a mei bagn. Trànter las pitgeadas digl marti safev'igl valer, Titsch tatsch tatsch, titsch tatsch tatsch da l'aua ca curdava selas palas. Jou cretg, ca tei vessas ear plascher ved aschi egna roda. Me va speart zanouas par duas essetas da zirca 40 cm lùngas a 6 tocen 8 cm ladas. Lu drovas pargneada ânc egn rom laresch veard. Ussa prenas puspe nanvânt igl cunti, partge ti sas far pongi tut cun lez. Cula neza duviearta tscheartgas tei puspe or la measadad da quellas duas essas a noda aint ella. La survean mintgegna da quellas aint ena crena tocen la measa-

dad da sia ladeztga. Mintga crena â dad easser schilada, sco lotr'esseta e grossa, an general e questrusch egn cm. Suainter quella lavur vean igl rom laresch vedlander, lungeztga ear zirca 40 cm. Gl'amprem âs puspe da balanzar or la measadad da que rom. Cula neza grânda taglias aint la duas largias an crusch. Ellas ân dad easser fri grândas, partge la tras ân las essetas da puder. Mo de adaitg, igl â lu da dar me largias a betg duas measadads d'egn rom laresch. Parque egl adegna meglier, scha lez â aint ânc rometa pintga, par betg c'igl fendi or. Stosch aint egneada egn esseta antoca ca la crena e exact svanida alla largia a meta lu ânc ampo da vart ella, ca l'otra possi lu ear passar da sia veia stretga aint. Fe quella lavur me plânsieu, tei sas partge. Tei sas ear partge ca nus vagn gieu da far duas crenas an las essas. Las ezas smacas tei fearm egn'ancunter lotra. Nus vagn da qua davent betg ple duas essas ad egn rom laresch, mobagn egna roda dad aua cun quater palas. Igl dat nut tgissa, ca tei vas, ti ieu egn, sei tigl ual. Mo sco meter ad ir mia beala roda nova? Orda dus bavurtgs dati prest duas furtgas, ca tegnan sei la roda. Ved igl ischegl da leza stuessas ânc tagliar davent ampo la scorza, nouc'a la sche sei selas furtgas, par ca la vomì lu tgientsch anturn. Prenda la fadaia da tschartgear or egn bün liac par tieus beal tarmagl. L'aua sas tei trer na sela roda cun egn toc d'egna canal veglia, cun egn per tocs scorza near cun egn bischel. Las furtgas dastgan betg samuantar. Jou vez schon a nond tia roda!

Igl marti: Ea ign gi ad el marti, mo igl fa ear me cun egn len ampo anguliv. El â da scher sei puspe sen egna furtga, mo quelieada betg sela measadad. La part curta de easser sper la roda. Sch'ti taglias or ampo que len marti la nouc'el sche sen sia furtga, lu petgel suainter meglier. Egna sadeala âs tei prest cato. Quella metas na sut igl marti. Ti les curer l'aua sela roda. Me varda, leza sastrubegia propi! Igl marti parsuainter stat beal eri. Noua mânci? A sch'igl â nut ca dôlz'el, lu sa'l gea betg pitgear. Sen egna vart d'igl ischegl tagliou aint egna largeta. Mo betg meng'ano! An quella petg jou aint egna claveglia pintga, la quala â lu mintgeada da dalzar igl marti. — E que fatg? Oscha peia. Me le puspe vagnir aua. La canera antscheva. Tac... tac... tac... La sera, cu ti veans a tgea, â tut dagitg schon maglieu tschagna.

Tge tratgas tei da me, suainter ca jou ti ve do egn per cunseglis, sco passantar igl taimps sainza stedia lavur? Forza tratgas tei: «Quel â uss capieu la veta. Igl luvrar vean a que um zun nut andamaint». Jou se ear, c'igl va betg sainza. Jou se ear, ca vus vez da gidar voss geniturs. Mo cu'gl bab near la moma cloman betg, eassas gea libers. A lu ân igls buabs cunzunt udieu, tge c'ign savess far. Da far dons vez vus betg ple peada, neve betg?